

מרכז אריאל למחקרי מדיניות
נייר עמדה מס' 154

הרשות הפלשתינית: ארגוני טרור במסווה של מנגנוני ביטחון

אברהם גור¹

אש"פ, גלגולה הקודם של הרשות הפלשתינית (הרש"פ), בעל זכות היוצרים על האמנה הפלשתינית, מעולם לא נטש את "תיאוריית השלבים", המובילה בסופו של התהליך לחיסולה של מדינת ישראל. חתימתו על הסכם אוסלו היתה צעד משמעותי לקבלת דריסת רגל בארץ-ישראל, ושלב רציני ראשון במימוש תיאוריית השלבים. לאור תפישה זו נבנתה אסטרטגיית הביטחון של הרשות הפלשתינית. מעולם, בשום שלב, לא היתה שום כוונה מצדה לקיים את ההסכם עליו חתמה ב-13 בספטמבר 1993 בבית הלבן. מעולם לא נטשו אש"פ-הרש"פ את הטרור כמכשיר אסטרטגי להשגת שאיפותיהם, היינו – הקמת מדינה פלשתינית על חורבותיה של מדינת ישראל, תוך חיסול הישות הציונית.

מנגנוני הביטחון הפלשתיניים הוקמו מלכתחילה כנדבך מרכזי בתפישת עולם זו. הרציונל של הרש"פ היה: לקבל במשא-ומתן מהישראליים כל מה שניתן, ולעתיד, כשהשיחות יגיעו למשבר, יופעל נשק "יום הדין", הוא נשק הטרור. זוהי התיזה בעבודה זו.

מאבק מזוין – קרי, טרור – כאידיאולוגיה פלשתינית

בשנת 1968, לאחר השתלטות ארגון הפת"ח בראשותו של יאסר ערפאת (פאתח' בערבית = כיבוש איסלאמי) על מוסדות אש"פ (הארגון לשחרור פלשתין), תוקנה האמנה הפלשתינית, אשר נכתבה 4 שנים קודם לכן (ב-1964), שלוש שנים לפני מלחמת ששת הימים), והוספו לה סעיפים 9 ו-10 לפיהם "המאבק המזוין הוא הדרך היחידה לשחרור פלשתין ולכן הוא אסטרטגיה ולא טקטיקה...". התייחסות זו אל הטרור הלכה והשתרשה באידיאולוגיה הפלשתינית והתבטאה בהחלטות רשמיות שהתקבלו.¹ הטרור המתעצם הפך לבסיס הקונצנזוס שבין הארגונים הפלשתיניים השונים.

על ציר הזמן – התפתחות אש"פ כארגון טרור

1 מינואר 1965, זמן הקמת ארגון הפת"ח, עד יוני 1967 – פעילות טרור ספוראדית מתוך יו"ש.

¹ אברהם גור הוא תא"ל (מיל.), לוגיסטיקה. עבודה זו הוכנה בנושא-משנה לעבודת דוקטורט.

- 2 1968 – השתלטות הפת"ח על מוסדות אש"פ, הדחת אחמד שוקיירי ראש הארגון, והחלפתו ביאסר ערפאת.
- 3 1968 עד ספטמבר ("השחור") 1970 – ירדן מהווה את בסיס הפעילות נגד ישראל של אש"פ, על ארגונו השונים, בעיקר בתחומי יהודה ושומרון וגורמים מקומיים ברצועת עזה. נראית התחלה של טרור אווירי.
- 4 1970 עד אוגוסט 1982 – בסיס הפעילות נגד ישראל מתרכז בלבנון. מתבצעות פעולות טרור נרחבות: מעבר לגבול לבנון, בשטחי יו"ש, בתחום הקו הירוק. בחו"ל מתרחב הטרור בעיקר באירופה: אולימפיאדת מינכן, שדות תעופה (וינה, ציריך, רומא, אתונה), שגרירויות ונציגויות ישראל, חטיפת מטוס והנחתתו באנטבה, פעילות טרור דרך הים. פרק זה הסתיים במלחמת שלי"ג וגירוש אש"פ מלבנון.
- 5 1982 עד מאי 1994 – בסיס הפעולה של אש"פ עובר לטוניס. זוהי תקופה רוויה בטרור, ובמקביל נערכים מגעים פוליטיים מדיניים ששיאם **הסכם אוסלו** הנחתם בבית הלבן בספטמבר 1993. על בסיס ההסכם מוקמת הרשות הפלשתינית.
- בסיכומו של עניין, בשנת 1993 סברה ממשלת ישראל כי הדרך לשלום נפרצה והאויב המר והרצחני בדמות אש"פ הפך – במהלך מדיני מבריק אחד – מארגון טרור לרשות מדינית-פוליטית חיובית המסכימה להכיר במדינת ישראל, ומעתה השולחן המדיני והמו"מ יחליפו את הטרור. אולם לא אלו היו כוונותיו של הצד הפלשתיני.

מנגנוני הביטחון הפלשתיניים – מבנה וארגון²

התצורה של מערכות הביטחון הפלשתיניות הוגדרה במפורש בהסכם קהיר שנחתם במאי 1994, ובעקבותיו בהסכם אוסלו-ב' שנחתם בספטמבר 1995. בהסכם קהיר נקבע כי הרש"פ תוכל להקים כוח משטרה **חזק** אשר ייקרא **המשטרה הפלשתינית**. החובות, התפקידים, המבנה, הפריסה וההרכב של המשטרה הפלשתינית, יחד עם תקנות מפורשות באשר לחימושה ואופן פעולתה, נקבעו בהסכם במפורט. המשטרה הפלשתינית קיבלה על עצמה לבצע תפקידי שיטור רגילים, כולל שמירת בטחון פנים וסדר ציבורי, הגנה על הציבור ועל רכושו ופעילות המיועדת להשרות אווירת ביטחון ובטיחות, תוך נקיטת כל האמצעים הדרושים למניעת פשע ולהגנה על מתקנים ציבוריים ועל מקומות בעלי חשיבות מיוחדת. בהסכם אוסלו-ב' נוספה למשטרה הפלשתינית מטלה חשובה: **להילחם בטרור ובאלימות, ולמנוע הסתה לאלימות**.

ההסכמים דאגו לספק לרש"פ את האמצעים הדרושים לביצוע מטלות אלו. ישראל התירה לרש"פ לקלוט עד 7,000 מוותיקי 'צבא השחרור הפלשתיני' המתגוררים בכל רחבי העולם הערבי ולגייסם לשורות המשטרה הפלשתינית שבהקמה. יתר הכוחות אמורים היו לבוא מגיוס מקומי משטחי יו"ש ורצועת עזה.

על-פי ההסכם אמורה היתה המשטרה הפלשתינית להיבנות משבע זרועות, שכולן חלק בלתי-נפרד ממנה:

- משטרה אזרחית (כחולה)
- ביטחון ציבורי
- ביטחון מסכל
- מודיעין
- משמר הנשיא
- משמר חופים
- שירותי הצלה

ההסכם קבע במפורש כי מלבד המשטרה הפלשתינית, כמפורט בהסכם, "לא יוקם ולא יפעל שום כוח מזוין אחר ביו"ש או ברצועת עזה." לאמיתו של דבר הרש"פ מעסיקה היום לפחות 12 מערכות ביטחון שונות, וזאת מבלי להביא בחשבון את התנזים, המיליציה החמושה של ארגון הפת"ח, שהיא הכוח השולט מאז תחילת האינתיפאדה השנייה, וקבוצות מזוינות אחרות, כגון ועדות ההתנגדות העממית והגדודים של חללי/קדושי אל-אקצה.

התכונה הבולטת ביותר של מנגנוני הביטחון הפלשתיניים היא הריבוי והאמורפיות של היחידות, אשר כמעט אינם מאפשרים הגדרה מדויקת של תחומי האחריות שלהן. ישנם, לדוגמא, 7 גופים שונים המטפלים בתפקידי מבצעים ומודיעין, ואשר תפקידם גם לדכא התקוממויות. לריבוי היחידות המבצעיות ויחידות המודיעין שלוש סיבות: הראשונה – קיום משטרו של ערפאת, תוך ניסיון להחליש ככל האפשר את האופוזיציה בדמות החמאס והג'יהאד האסלאמי; הסיבה השנייה – רצונו של ערפאת לעקוף את הסכמי אוסלו, המגבילים את סדר הכוחות הפלשתיניים. אנשי המודיעין אינם לובשי מדים, וכך יכולה הרש"פ לנפח את מספרם של אנשי הביטחון שלה בשיעור ניכר, מבלי שיזוהו; הסיבה השלישית היא הגדלת מרחב התמרון של יו"ר הרשות, אשר יכול מצד אחד להורות לגופי ביטחון לתמוך או לבצע פעולות טרור, ומצד שני להופיע באצטלה של מִגְנָה או לוחם נגד הטרור.

הגישה הטוענת שהקמת ערב-רב של מנגנונים הינה פועל יוצא של אישיותו של יאסר ערפאת, הרוצה לקיים את שלטונו בשיטת "הפרד ומשול", הינה פשטנית או נאיבית. התיזה בעבודה גורסת שאין זה אלא תרגיל מתוחכם שמטרתו לתת כסות להנהגה הפוליטית מפני אחריותה הישירה לטרור.

בשונה מרוב מנגנוני הביטחון בעולם, המנגנונים של הרש"פ אינם פועלים בפקוחו של מטה כללי. שני ארגוני-גג מתאמים את פעולתם של השירותים השונים, אולם סמכויותיהם מוגבלות:

- "ההנהלה הכללית של שירותי הביטחון הפלשתיניים" שנוסדה במאי 1994 אחראית על תיאום לוגיסטי, אדמיניסטרציה, אימונים, תקשורת, מימון, והדרכה פוליטית. אין להנהלה זו שום סמכויות אופרטיביות בתחום מבצעי.
- "המועצה הפלשתינית העליונה לביטחון" בראשותו של ערפאת היא הגוף העליון של הרש"פ המקבל החלטות ביטחוניות, אולם היא משמשת בעיקר להפגנת אחדות לאומית ולהעברת מסר שקרי של שיתוף-פעולה בין המנגנונים השונים, כאשר ברור מעל לכל ספק ששיטתו של יו"ר הרשות הינה שיטת "הפרד ומשול". באופן זה הוא מתמרן בין מנגנוני הטרור לבין כאלה הנראים על-פניו כנאבקים בטרור (לפחות כך היה עד ספטמבר 2000. מאז הוסרה לחלוטין המסכה מעל פניהם של כל מנגנוני הביטחון).

פירוט יסודי ומדויק של כל מנגנון ניתן למצוא בכתבתו של גל לופט "הצבא הפלשתיני והשתלבותו במאזן הכוחות הצבאי במזה"ת", (נתיב, גיליונות 84 ו-85, 2002), כולל הפרתם את הסכמי אוסלו. בהקשר זה נציין רק כי לכל מנגנון ביו"ש יש כפיל ברצועת עזה, מה שיוצר לעיתים אבסורד כמו "משמר החופים" בעזה, שיש לו "תאום" ביו"ש, אזור שאין בו ים או אפילו אגם...

לא רק בתחום כוח-האדם וכמות המנגנונים הופר הסכם אוסלו, כי אם גם בתחום משמעותי, קריטי ומסוכן – **ההתחמשות**.

התחמשות הרש"פ כבסיס לפעילות טרור

אחד מעקרונות המפתח של ההסכם הישראלי-פלשתיני היה זכותם של הפלשתינים לשאת נשק,³ כדי להבטיח את ביטחונם שלהם ואת בטחון הישראלים. לשם כך התיר ההסכם לכוחות הרש"פ להחזיק 15,000 רובים ואקדחים, ועוד 240 מקלעים בקוטר "0.3 או "0.5. ההסכם לא קבע את מספר כלי-הנשק שכל אחד מן הכוחות רשאי להחזיק, אך קבע כי רק אנשים מורשים של המשטרה הפלשתינית יוכלו לשאת נשק.

מלבד הנשק, התחמשות והציוד של המשטרה הפלשתינית בכמות שהוגדרה, נאסר במפורש, על-פי ההסכם, לכל ארגון או יחיד בכל שטחי הרשות, לייצר, למכור, להחזיק, לייבא או להכניס בכל

צורה שהיא כל סוג של כלי-נשק, תחמושת, כלי-ירייה, חומרי-נפץ, אבק שריפה וכד' לשטחים שבשליטה הפלשתינית.

הרש"פ הפרה סעיפים אלה למן הרגע הראשון להקמתה. קשה היום להעריך במדויק את כמויות אמצעי הלחימה הנמצאים ברשות, אולם בהערות זהירות נאמד מספרם בפי ארבעה ויותר מהכמויות המותרות על-פי ההסכם. רבבות כלי-נשק מצויים בידי אנשי מנגנוני הביטחון הפלשתיניים ובידי אזרחים בלתי-מורשים: חברי תנוזים, החמאס, הג'יהאד האסלאמי וקבוצות פוליטיות ופיליות שונות. לא רק הכמויות מהוות בעיה; גם סוגי הנשק הם מעבר למאוסר בהסכם, כדוגמת טילים חודרי-שריון, מטולי רימונים, מרגמות ופצצות מרגמה, טילי קסאם לסוגיהם, טילי סטרלה נגד מסוקים. אלמלא נתפסה הספינה קארין-איי, היו בידיהם גם קטיושות.

ההערכה הכללית היא כי הרש"פ השקיעה מאמץ עצום בצבירת מלאים של אמצעי לחימה, כדי לאפשר לה שימוש מתמשך בנשק "יום הדין", שמבחינתה הוא נשק הטרור. צבירת אמצעי לחימה זו התאפשרה, ועדיין מתאפשרת (אם כי בזרימה איטית יותר כיום), בדרכים הבאות:

1. דרך ים-המלח אל יו"ש;
2. דרך הים-התיכון ומנהרות רפיח אל רצועת עזה;
3. לפני פרוץ האינתיפאדה האחרונה – באמצעות רכבי בכירי הרשות המוגדרים VIP וכן במסוקי ערפאת עצמו.
4. באמצעות פריצה וגניבה ממתקני צבא ישראליים, או בסיוע משתפי-פעולה ישראליים.
5. מקור חשוב נוסף הוא ייצור מקומי של אמצעי לחימה⁴: על-פי הסכמי אוסלו, אסור לרש"פ, מפורשות, לייצר נשק ותחמושת, הן בשטחה והן מחוץ לגבולותיה. יתרה מזאת, היא חייבת לפעול למניעת כל ייצור שהוא של נשק על-ידי כל גורם פלשתיני. לפחות על-פני השטח נשמרה מדיניות זו עד 1997. ב-1998 השלימה המועצה המחוקקת הפלשתינית את חקיקת "החוק לכלי-ירייה ותחמושת", אשר התיר ייצור של נשק ותחמושת בשטחים שבשליטתה, ובכך הניחו את היסוד לתעשיית נשק מקומית, המתרכזת בעיקר ברצועת עזה, המייצרת נשק קל ותחמושת: מרגמות ופצצות מרגמה לסוגיהן, טילי קסאם-1 ו-2 (ורסיה של קסאם-3 נמצאת בפיתוח), וכמובן, חומרי נפץ וחבלה מדשנים כימיים.

האימונים: הפיכת "כוחות השיטור" לצבא, לוחמי גרילה וטרוריסטים

לפי הסכמי אוסלו, יאומנו מנגנוני הביטחון הפלשתיניים כשוטרים ולא כחיילים קרביים. לשם כך קיבלה הרש"פ סיוע מארצות שונות, ביניהן בריטניה, הולנד, אוסטרליה, מצרים וארצות סקנדינביה. גם ה-CIA נטל חלק חשוב באימונם של כמה שירותים, הן בשטחי הרשות והן בארה"ב, בתקווה כי אימונים כאלו יקלו על מלחמתה של הרש"פ בארגוני הטרור בשטחה. האימונים התמקדו בשיטות מעקב, צילום, צליפה, טכניקות לאבטחת אח"מים; האמריקאים ציידו את הרש"פ בציוד האזנה ותוכנות מחשב עם יכולת סריקה של תדרי רדיו רבים.⁵

משנת 1998 חל שינוי בשגרת האימונים של גופי הביטחון הפלשתיניים. אם בעבר היה איזון כלשהו בין האימונים הצבאיים האסורים לבין אימוני אכיפת החוק הרשמיים – הרי מ-1998 ואילך החלו המנגנונים לאמץ תכנית אימונים בעלת מגמה צבאית ברורה, ומגמה סמי-צבאית של לוחמת גרילה. מפקדים נשלחו לעבור אימוני מסגרת קרביים במצרים, תימן, אלג'יר ופקיסטן, ומאידך נלמדו ותורגלו טכניקות של הפעלת חוליות לוחמים להשתלטות על מוצבי צה"ל בשטחים ובהתנחלויות מבודדות.

הכוח העולה של הרשות – התנזים⁶

התנזים, יורשו של ארגון "ניצי הפת"ח", הוא למעשה המנגנון הבלתי-רשמי של הרשות שהפך להיות הארגון המוביל במאבק הרצחני נגד ישראל. האהדה הרבה לתנזים ומקומו הבולט מכרסמים במעמדם של שירותי הביטחון כמכשיר הכוח העיקרי של הרש"פ. דינמיקה מעניינת מתפתחת אפוא בין שני הגופים, אשר כל אחד מהם מנסה להוכיח את תרומתו היתרה למאבק הפלשתיני המזוין בישראל.

התנזים אינו גורם חדש בזירה הפלשתינית. במשך 7 שנות האינתיפאדה הראשונה בוצעו רוב הפעולות המזוינות נגד ישראל על-ידי ניצי הפת"ח. עם חתימת הסכמי אוסלו והוקעת המאבק האלים בוטל הארגון, אולם לא איש כערפאת יוותר בקלות כזו על זרוע טרור ממדרגה ראשונה. למרות ריבוי גופי הביטחון, במדים ובלעדיהם, התעקש ערפאת על קיום מיליציה שלא תהיה חלק מן המינהל הרשמי של הרש"פ. הוא אישר ומימן גוף יורש לניצי-הפת"ח, הוא התנזים. הגוף הורכב מצוותים של פעילים חמושים בכל רחבי יו"ש, ובמידה פחותה ברצועת עזה. עיסוקם העיקרי היה לפקח על האופוזיציה לערפאת ברש"פ לאורך השנים של תהליך השלום, ולהיות הזרוע העצמאית שלו להנהגת פעולה עממית נגד ישראל, במקרה של צורך בפעולה כזו (ואליבא ד'ערפאת, גם אם יתמהמה – בוא יבוא הצורך. כך יוכל תמיד להתנער מפעולותיהם ולהציגם כגורם עממי הנלחם בכיבוש ללא אישור הרש"פ, האמורה לגנות פעולות טרור).

בראש התנזים עמד מראוון ברגותי, שנעצר ב-15 באפריל 2002 ועומד כעת למשפט בישראל. גודלו המדויק של התנזים אינו ידוע, אולם האומדנים נעים בין 20 ל-40 אלף איש, בעיקרם תומכי הפת"ח.

*

לסיכום: התפישה האסטרטגית של הרש"פ היא שהטרור הוא התשובה האולטימטיבית למבוי סתום במשא ומתן מדיני. מכאן נגזרות כל החלטותיה המפירות את הסעיפים הביטחוניים שבהסכמי אוסלו לאחד: יצירת גוף טרור עממי בלתי-רשמי על בסיס ניצי הפת"ח – התנזים; התחמשות מסיבית תוך חריגה מהסכמי אוסלו בכמויות ובסוגים, בעיקר על-ידי הברחות; אי-לחימה בארגוני טרור מוצהרים כמו החמאס והג'יהאד האסלאמי; אימוני לחימה צבאיים ואימוני לוחמת גרילה, תוך אימוץ דוקטרינת החיזבאללה מלבנון.

מנגנוני הביטחון הם מנגנוני טרור 'מוסוויים': 1993-2000 נהנית מכל העולמות – הרשות הפלשתינית

למרות מחויבותה למשא ומתן דיפלומטי עם ישראל, מוכיחה הרש"פ מאז 1993 כי אינה מוותרת על שימוש בכוח, או בשמו האמיתי – "נשק הטרור" – כמכשיר תקף של מדיניות. במשך 8 שנים של משא ומתן דיפלומטי עם ישראל, מאוגוסט 1992 (מו"מ חשאי עד אוגוסט 1993) ועד ינואר 2001 (שיחות טאבה), היא עשתה שימוש חוזר ונשנה באמצעי אלימות, בכוונה תחילה, כל אימת שהדיפלומטיה לא סיפקה את שאיפותיה הפוליטיות. שר ההסברה הפלשתיני דאז, יאסר עבד ראבו, אישר את קיומה של אסטרטגיה דו-ראשית זו: "הצד הפלשתיני יבהיר כי המשא ומתן יימשך בד בבד עם המאבק הפלשתיני נגד הכיבוש. אי אפשר להמשיך במשא ומתן אלא עם כן יהיה משולב במידה מסוימת במאבק נגד הכיבוש."⁷

הגילוי האחרון של דרך פעולה זו, הידוע ברבים בשם "האינתיפאדה השנייה" או "אינתיפאדת אל-אקצה" אשר החלה ב-28 בספטמבר 2000, הביא את ישראל והרש"פ לנקודת השפל העמוקה ביותר ביחסיהן ואל סף מלחמה כוללת. על מנת שתהיה מסוגלת לשלב אלימות וטרור עם דיפלומטיה, חייבת היתה הרש"פ לפתח יכולות צבאיות אשר תאפשרנה לה לקזז את עליונותה המוחצת של ישראל. ואכן, מאז חתימת הסכמי אוסלו ב-1993, במסווה של גוף משטרתי תמים למראה ולמרות המדיניות הרשמית של ממשלות ישראל שהתנגדו לאפשרות כזו – קמה והופיעה מערכת צבאית פלשתינית משמעותית ממערב לירדן. כוח מזוין זה, אשר רבים ראו בו גורם שעלול להיות מטריד בלבד, צמח למימדים של אחד היריבים המאתגרים ביותר הניצבים כיום בפני צה"ל.

לוחמה א-סימטרית הופיעה בהיסטוריה המודרנית: **נשקו של החלש** שאם משתמשים בו בהתמדה, הוא נשק שיכול להביא להישגים רציניים. הצלחתם של כוחות גרילה מסורים, חדורי אידיאולוגיה ומוטיבציה ודלי-חימוש, לגבור על צבאות קונבנציונליים העולים עליהם, הוכחה באירלנד, אלג'יר, וייטנאם, סודן, אפגניסטן (נגד בריה"מ), סרילנקה ולבנון, והיא מהווה מקור השראה לפלשתינים. הם מחקים בדבקות תנועות שחרור אלו ואת דוקטרינות הלחימה שלהן, ובעיקר את זו של החיזבאללה בלבנון. לשם כך פיתחו, במשך כל תקופת המשא ומתן, את שלושת האפשרויות של פעילות אלימה: טרור, גרילה ולחימה צבאית.

האינתיפאדה השנייה איננה העימות הראשון בין צה"ל לבין הכוחות המזוינים הפלשתינים. בנוסף למלחמת לבנון ב-1982, בה הביסה ישראל ללא תנאי את גדודי הצבא הפלשתיני שהיו שייכים לצבא השחרור הלאומי הפלשתיני, היו שתי התנגשויות נוספות עם הרש"פ:

א. בספטמבר 1996, בעקבות החלטת ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו לפתוח לציבור את מנהרת החשמונאים בעיר העתיקה בירושלים, התנהלו שלושה ימי קרבות בין צה"ל לפלשתינים שבהם נהרגו 69 פלשתינים ו-14 חיילי צה"ל, עם פצועים רבים בעיקר בצד הפלשתיני. **רובה של האש בעימות הזה נורתה על-ידי שוטרים פלשתיניים במדים, אשר אומנו דווקא למנוע אירועים כגון אלו.** משמעות הדבר היא שהאש אורגנה ונוהלה על-ידי ראשות הרש"פ. לגבי צה"ל היו "מהומות המנהרה" אירוע בעל השפעה עתידית, אשר שינה את הגישה כלפי שירותי הביטחון של הרש"פ מ"שותפים לשלום" לאויבים פוטנציאליים. כתוצאה מכך ביצע צה"ל הערכה מחדש של הדוקטרינה שלו והחל להתכונן ברצינות לאפשרות של התנגשות מזוינת עם כוחות הביטחון הפלשתיניים. זו היתה נקודת "השבר", "ההתפכחות" של המערכת הביטחונית הישראלית, שהיתה מעט רדומה מאז הסכמי אוסלו.

ב. במאי 2000 פרץ גל מהומות שנקרא בפי הפלשתינים "אל-נאכבה". השתתפותם של כוחות ביטחון פלשתיניים לובשי מדים במהומות אלה היתה מוגבלת יחסית ל-1996, אך המהומות הציגו את הכוכב החדש של הרש"פ: התנזים, הזרוע המזוינת של תנועת הפת"ח, כמיליציה עצמאית חמושה וכשחקן מפתח עתידי בזירת הביטחון הישראלית-פלשתינית. התברר כי על-ידי חימוש ומימון של מיליציות עממיות בשטחים שבשליטת הרש"פ, מכין ערפאת לפעולה כוח צבאי חלופי, לצדן של מערכות הביטחון הרשמיות של לובשי המדים.⁸

שתי ההתנגשויות האלימות חשפו את השניות של הרש"פ באופן השימוש בכוח. הרש"פ הצליחה לשלב יכולות צבאיות קונבנציונליות עם יסודות עממיים. שני מרכיבים אלה, יחד עם השימוש בטרור על-ידי קבוצות איסלמיות פונדמנטליסטיות בחסות הרש"פ, כמו החמאס והג'יהאד האסלאמי, מסע תעמולה מסיבי ושימוש בטכסיסי עורמה דיפלומטיים כדי להשיג מטרה פלשתינית נכספת – בינאום הסכסוך – הם עיקרי האסטרטגיה של מלחמת הרש"פ בישראל.⁹

יתרונה של דרך זו לפלשתינים הוא באפשרות לנהל מלחמה עממית ולהמשיך בבניית יכולות צבאיות קונבנציונליות בהיקף ובעוצמה הולכים וגדלים, ובה בעת לרחוץ בניקיון כפיים מול המערכת הבינלאומית, תוך הצגת הפעילות הטרוריסטית והאלימה כפעילות הבאה כביכול מהעם המתנגד לכיבוש, ולא שהיא פועל יוצא של תכנון ההנהגה, שמחויבת רק למשא-ומתן חף מאלימות. כך נהנית הרשות הפלשתינית מכל העולמות.

"ערי מקלט" באוטונומיה

אחד החששות המרכזיים של גורמי הביטחון הישראליים ביחס ליציאת כוחות צה"ל מעזה ומיריחו ותפישת השטח על-ידי הרש"פ, היה חשש מהיווצרותם של אזורים אקס-טריטוריאליים שבהם לא תהיה לצה"ל דריסת רגל, ושחוליות הטרור ישתרשו ויפעלו בהם באין מפריע. אזורים אליהם ינוסו מחבלים מבוקשים ומבצעי פיגועים כדי לזכות בהגנה מפני ידם הארוכה של שירותי הביטחון הישראליים. הגנה על-ידי מי? מובן מאליו: מנגנוני הביטחון הפלשתיניים שזה עתה באו לעולם בסיועה הנדיב של ממשלת ישראל.

מהדרג המדיני בישראל חלק על הערכות הדרג הצבאי בנושא זה. מקבלי ההחלטות האמינו כי הרש"פ תמנע את הפיכתה של האוטונומיה לארץ מקלט לטרוריסטים. בהקשר זה אמר באפריל 1995 ראש הממשלה דאז יצחק רבין ז"ל:

בכך שיצאנו ממרכזי האוכלוסין הפלשתיניים הגדולים, אנחנו מצפים שייעשה מאמץ דומה לזה שאנחנו עושים כדי שהוואקום שנוצר על-ידי יציאתנו יטופל בצורה שתמנע את הפיכת האזור לבסיסי הכנת פיגועים נגדנו או נגד הפלשתינים...¹⁰

זמן קצר לאחר יישום הסכם "עזה ויריחו תחילה" ב-1994 התברר לגורמי הביטחון הישראליים כי הם צדקו וכי תחזיתם התממשה בכל חומרתה: הרש"פ העלימה עין מפעילות ארגוני הטרור המוצהרים שפעלו בשטח, היינו החמאס, הג'יהאד האסלאמי וארגונים קטנים יותר, אפשרה להם לפעול בחופשיות, להתארגן לביצוע פיגועים, להחזיק אמצעי לחימה רבים ומגוונים, וכל זאת תחת המטרייה של כוחות הביטחון שלה.

בישיבת הממשלה שהתקיימה לאחר הפיגוע הכפול בצומת בית-ליד (בינואר 1995) קבע הרמטכ"ל דאז, אמנון ליפקין שחק, כי הרש"פ לא מקיימת את התחייבויותיה וכי עזה ויריחו הפכו ערי מקלט.¹¹ שלושה חודשים מאוחר יותר התייחס לנושא זה אלוף פיקוד הדרום דאז, האלוף שאול מופז, באומרו כי:

בשטחי האוטונומיה מצויים יותר מעשרות מחבלים מבוקשים, ואולי מאות. אף אחד לא יכול לתת מספר מדויק, ייתכן מאד שהם מגייסים כל יום אנשים חדשים. הרצועה הפכה לחממה חבלנית. יש שם אמצעי לחימה רבים, ולמחבלים שם יש חופש פעולה לא מבוטל. החמאס והג'יהאד האסלאמי מעולם לא נהנו מחופש פעולה כזה.¹²

בין אפריל 1994 לאפריל 1995, עדיין סמוך לחתימת הסכם אוסלו, הרחיק ערפאת לכת והגיע להסכמים עם ארגוני הטרור בשטחים: הסכמים המתירים להם להמשיך ולהתארגן בשטחי A – ובלבד שהפיגועים שיבצעו לא יובילו לשטחי האוטונומיה ויביכו את הנהגת הרשות.¹³

המשטרה הפלשתינית נגד צה"ל

בניסיון להתגבר על המגבלות והקשיים הביטחוניים שנוצרו בעקבות הסכם אוסלו, הוחלט על מספר דרכים לשיתוף-פעולה בין כוחות הביטחון של שני הצדדים. היה זה שינוי מהותי בתפישת אסטרטגיית הלוחמה בטרור של ישראל, כאשר בפעם הראשונה, בהסכם כתוב, קיבלה ישראל את העיקרון כי בטחון אזרחיה, ואולי אף בטחון חייליה, יהיה תלוי בפעילותו של כוח חמוש זר או בשיתוף-פעולה עם כוח כזה.

על-פי הסכם אוסלו הוחלט לקיים באזורי התפר סיורים משותפים של צה"ל, מג"ב והמשטרה הפלשתינית. את הפרדוקס שבכך הדגיש ערפאת היטב עוד בערב הקמת מנגנוני הביטחון, כשהחליט להעמיד בראש הוועדה המקשרת בין אש"פ לצה"ל את ראשיד אבו-שבב, מייסד תנועת "הפנתר השחור", מבוקש שנמלט מרצועת עזה. אבו-שבב לא שינה את עמדותיו כלפי ישראל גם לאחר מינויו, ואף רמז כי אינו מתכוון להיאבק על שמירת האינטרסים הביטחוניים של ישראל, בקובעו באפריל 1994 כי "אמירתו של שמעון פרס, שאל לפת"ח להתקרב לחמאס, אינה במקומה. זהו עניין פלשתיני ואנחנו לא נניח לאף אחד להתערב בעניינינו הפנימיים."¹⁴

על-פי דו"חות אגף המודיעין של צה"ל, שבחלקם פורסמו בעיתונות הישראלית, שירתו במאי 1994 במשטרה הפלשתינית 70 פעילים של ניצי הפת"ח – ארגון שהיה מעורב ב-22 מקרי ירי לעבר כוחות צה"ל ברצועה אחרי החתימה על הסכם אוסלו, וכן מבוקשים רבים.¹⁵ 60 מבוגרי קורס שוטרים של המשטרה הפלשתינית, אשר הסתיים במחצית נובמבר 1994, היו מבוקשים על-ידי ישראל. החניך המצטיין של הקורס היה לא אחר מאשר ג'מאל שהוואן, מבוקש מאזור קלקיליה. במהלך הטקס השמיעו המשתתפים הצהרות כי את המאבק הפלשתיני יש להמשיך בחיפה, באשדוד ובבית שאן.¹⁶

השתתפותם הפעילה של שוטרים נגד ישראל נראתה לא אחת. להלן דוגמאות אחדות:

- מקרה מחסום ארז ביולי 1994 בו הצטרפו שוטרים פלשתיניים להמון מתפרע, ואף ירו לעבר החיילים שהוצבו במחסום.¹⁷
- מקרים בהם אנשי המשטרה האזרחית, לרבות מפקדה ראזי ג'באלי, היו מעורבים במספר מקרים של התקפות טרור נגד מטרות ישראליות. בחודש יולי 1997 לכד צה"ל שלושה שוטרים שהיו בדרכם לתקוף התנחלות יהודית ליד שכס; הסתבר כי ג'באלי הוא שתכנן את ההתקפה, ומאז הוא מבוקש על-ידי שלטונות ישראל. כתוצאה מכך הוא נעדר מכל פגישות המשא ומתן הביטחוני בין ישראל והרש"פ. ג'באלי מנוע מלעזוב את תחום רצועת עזה ואינו יכול לפקד על חייליו ביו"ש.¹⁸
- אנשי כוח 17, בעיקר בזרוע שביו"ש, היו מעורבים במקרים רבים של התקפות טרור נגד חיילים ואזרחים ישראלים: התקפות ירי בעיקר בצירים נגד ישראלים הנעים בדרכים.
- אלוף פיקוד הדרום התייחס ב-21 למאי 1995 לבעיה של השתתפות המשטרה הפלשתינית בפעולות הטרור: "המשטרה הפלשתינית נתפסת כל יום במערומיה. אי אפשר לסמוך עליהם. כל יום אנו מגלים מקרים בהם המשטרה הפלשתינית יכולה היתה למנוע, ובנס לא נגרמו אבידות בנפש. בשני האירועים [הטמנת שני מטעני חבלה בשוב נצרים ב-21 במאי 1995] היה שיתוף-פעולה של שוטרים פלשתיניים. המידע המודיעיני שברשותנו אמין, וכבר הוגשה למשרד המשותף תלונה. גורמים מדיניים וביטחוניים בכירים צריכים לקבל החלטות חדשות באשר לתפקיד המשטרה הפלשתינית".¹⁹

תהליך הסבת מנגנוני הביטחון הפלשתיניים לגופים תומכים ופעילים בטרור

כיצד התפתחו מנגנוני ביטחון שהוקמו בעקבות הסכמי שלום – למנגנונים תומכי טרור בתחילת דרכם ולמנגנוני טרור בסיומה? היכן עמדה ישראל בכל המצב האבסורדי הזה? על מנת לענות על שאלה זו עלינו לבדוק את עמדות הדרג המדיני בישראל, הדרג הצבאי וגורמי המודיעין בסוגיה זו של פעילות גופי הביטחון הפלשתיניים. עלינו להתמקד בעיקר בתקופה שבה נזרעו זרעי הפורענות של התפתחות קריטית זו, שעל-פי הערכתנו זוהי התקופה מחתימת הסכם אוסלו הראשון (ספטמבר 1993) והמשכה עד שנת 1996, כאשר לב התקופה הן השנים 1994 ו-1995.

הדרג המדיני – תהליך השלום חשוב מדי

החלטת ממשלת ישראל שלא להשהות את המשא ומתן בעקבות פיגועי הטרור גררה בעקבותיה, במודע או שלא-במודע, העלמת עין מחוסר רצונו של ערפאת לצאת נגד החמאס והג'יהאד האסלאמי ולסכל את פיגועי הטרור שהם ביצעו בישראל. בניסיון להימנע מפגיעה בתהליך השלום היתה הממשלה מוכנה בתחילה להעלים עין מפעילות הטרור של ארגון הפת"ח עצמו, כפי שתיאר זאת עיתונאי העולם הזה עוזי מחניימי בנובמבר 1993:

זמן קצר לאחר רצח חיים מזרחי ז"ל, קיבל יאסר ערפאת דיווח מאנשי הפת"ח בשטחים כי הם האחראים לרצח. לפי מקורות בטוניס, גם שלטונות ישראל ידעו כי ערפאת קיבל את המידע. אבל זה היה אינטרס של שני הצדדים להסתיר אותו ככל שניתן, כדי למנוע שיבוש בתהליך השלום.²⁰

המשמעות של תגובה ישראלית זו עבור ערפאת ואנשיו המתעתדים להגיע לשטחים כרשות פלשתינית, היתה ברורה: תהליך השלום המתרחש ברגע זה חשוב מאד מבחינה פוליטית לדרג המדיני בישראל, עד שהם לא רק מוכנים לבלוע "צפרדעים" בדמות פעילות טרור, אלא גם מסתירים את אחריות ערפאת לגבי התופעה מן העם בישראל.

שנה לאחר מכן טען מוחמד ע'אנס (אבו מאהר), האחראי לגיוס ולארגון באש"פ, בראיון לעיתון הירדני **אלאסוואק**, כי כל עוד לא יתקבלו התביעות לנסיגה ישראלית מלאה מהשטחים הכבושים, לחיסול ההתנחלויות, לקבלת זכות השיבה ולהקמת מדינה פלשתינית, יימשך גם המאבק המזוין, והודה בפה מלא כי "היו פעולות מיוחדות משותפות רבות של לוחמי פת"ח עם לוחמי הפלגים

האחרים, כמו החמאס והחזית העממית. הפעולה המשותפת הזאת תימשך כל זמן שנמשך הכיבוש".²¹

למרות דיווחי המודיעין הישראליים על המצב הבלתי-נסבל בפעילות ובהתנהגות המשטרה הפלשתינית על כל אגפיה השונים, בחר הדרג המדיני, בצורה חסרת תקדים, להביע אי-אמון ביכולות של שירותי המודיעין הישראליים ובהערכותיהם. בראיון למעריב במאי 1995 נשאל שר החוץ דאז שמעון פרס: "בזמן האחרון אתה מתעמת עם מה שאתה קורא 'המומחים', ובכלל זה הערכות אגף המודיעין של צה"ל... על כך השיב פרס: "אני פשוט לא מצאתי מומחים לעתיד. אם תמצא לי מומחים לעתיד, אדבר איתם..."²²

גם ראש הממשלה המנוח רבין הביע אי-אמון בראשי המודיעין, כאשר הערכותיהם לא תאמו את הקונספציה המדינית שלו: "זו לא הפעם הראשונה שהמודיעין לא צפה מראש את מה שהתרחש, לא באשר לשלום לא באשר למלחמות... למודיעין מותר לומר מה שהוא חושב, אני כקברניט מחליט מה אני בוחר מהערכות המודיעין המוגשות לי".

מה צריך יאסר ערפאת יותר מזה כדי להמשיך בקו האסטרטגי שלו, היינו, להמשיך ולטפח את מנגנוני הביטחון שלו כגופי לחימה, גרילה וטרור?

למרות האמור לעיל, היה ניסיון של ממשלת ישראל לתקן את המצב, ולו חלקית, בדיונים על הסכם אוסלו-ב'. לאור ניסיון הסכמי אוסלו-א', דרשה ישראל כי המינוי של שוטרים פלשתינים יהיה באישורה. כמו-כן דרשה כי מבין השוטרים שכבר מכהנים בתפקיד, תופסק לאלתר העסקתם של אלה שהוכח כי היו מעורבים בפעילות טרור לאחר גיוסם, נשקם יוחרם, כמו-גם מסמכי השוטר שלהם, והדברים נחתמו בהסכם אוסלו-ב'.

הדרג הצבאי – מעבר מאסטרטגיה התקפית להגנתית

אסטרטגיית הלוחמה בטרור של ישראל התבססה מאז ומעולם על העיקרון ההתקפי – העברת שדה-המערכה לשטח ההיערכות וההתארגנות של המחבלים, תוך איום אישי על מנהיגי המחבלים. הטרוריסטים ידעו תמיד כי אין להם ביטחון בשום מקום בעולם, הזרוע הארוכה של צה"ל תוכל להשיגם באשר הם. ייסוד האוטונומיה בשטחי יו"ש ורצועת עזה שינה מבחינה זו את כללי המשחק ופגע בכלל הברזל של המאבק ההתקפי בטרור. הרמטכ"ל דאז, אהוד ברק, הבהיר זאת באומרו כי: "היה ברור מראש שצה"ל לא יבצע פעולות סיכול, מניעה וטיפול אחר-כך בתוך אזור האוטונומיה. זה עבר לידיה של כתובת ברורה, והכתובת עומדת היום למבחן בעזה וביריחו".²³

את המעבר למדיניות הגנתית הכתיבו התנאים הבאים:

- הסכם אוסלו, קרי הדרג המדיני הישראלי – שבניגוד לפלשתינים, דבק במימושו ככתבו וכלשונו.
- מורכבותה של הפעילות ההתקפית בלב אוכלוסייה עוינת וחמושה, בניגוד לכל הסעיפים המפורשים בהסכמי אוסלו, שחייבו את הרש"פ לאסוף את הנשק מהאוכלוסייה ומארגוני הטרור בשטחים.
- הגיבוי והסיוע שנתנו מנגנוני הביטחון הפלשתיניים לארגוני הטרור הפעילים בשטחי הרש"פ (שטחי A) כבר מתחילת הדרך ב-1994 וכן המחסה שנתנו למפגעים שביצעו פעולות טרור בכל שטח שהוא ונסו אחר-כך ל"ערי המקלט" הפלשתיניות.

המודיעין הישראלי – פגיעה קשה

למודיעין תפקיד מרכזי במאבק השוטף בטרור ובאיתור מגמות של גופים וארגונים המתנהלים מתחת לפני השטח. המודיעין אמור לספק מידע חיוני לאיתור תכניות פיגוע של ארגוני הטרור, על-

מנת שאפשר יהיה לסכלם מבעוד מועד. כמו-כן אמור המודיעין לספק מידע על מקום הימצאם של מבצעי הפיגועים, שולחיהם ובסיסיהם.

הסכמי אוסלו היו מכה קשה ביותר לשירותי המודיעין הישראליים. טרם ההסכם, השליטה בשטח העניקה לשירותי המודיעין של ישראל מגע בלתי-אמצעי עם הרחוב הפלשתיני ואפשרה איסוף מידע חיוני למאבק בטרור וסיכול פיגועים בטרם הוצאו מן הכוח אל הפועל. יציאת צה"ל מהשטחים הללו גרמה לעצירה כמעט מוחלטת של זרימת המודיעין הדרוש ותלות במודיעין המסכל של המשטרה הפלשתינית. דווקא שיתוף-פעולה זה גרם לנזק בלתי-הפיך.

מנגנוני הביטחון המסכל הפלשתיני נלחמו מלחמת חורמה במשתפי-הפעולה מבני עמם שעבדו בעבר עם ישראל. הפתרון של האדונים דאחלן וראג'וב היה לתת להם דרך לטהר את שמם ושם משפחתם – על-ידי גיוסם למערך המתאבדים נגד האויב הציוני. באפריל 1995 נעצר על-ידי השב"כ הישראלי המחבל שתוכנן להתאבד, זאכריה שכרנה מקבטיה שבשומרון. מחקירתו התברר שהיה משתף-פעולה בעבר, נתפס על-ידי כוחות ג'יבריל ראג'וב והוסגר לחמאס, אשר העמידו בפניו שתי אפשרויות: או שיוצא להורג ומשפחתו תינזק, או שיבצע פיגוע התאבדות נגד ישראל.²⁴

"הסגרת" טרוריסטים על-ידי ישראל לביטחון המסכל הפלשתיני היתה כרוכה לעתים בחשיפת מקורות מידע רגישים של ישראל בשטחי הרש"פ. על השימוש שעושים שירותי הביטחון של הרש"פ במידע התרעתי המגיע אליהם ניתן ללמוד מכתבתה של סמדר פרי, כתבת ידיעות אחרונות. לדבריה, כאשר אמין אל-הינדי (ראש "מנגנון המודיעין" של הרש"פ) מקבל מידע מישראל על כוונת פיגוע, הוא דואג קודם כל להזהיר את מבצעי הפיגועים עצמם כי נחשפו, לאחר מכן את ערפאת, ורק אחר-כך את אנשי מנגנון הקישור עם ישראל.²⁵

כך למעשה נוצר פרדוקס מסוכן ביותר לישראל – מידע מודיעיני, אשר מטבע הדברים מגיע ממקורות מודיעיניים מסווגים, מועבר למנגנון המסכל הפלשתיני לצורך סיכול פיגועים – בעוד זה שם לו למטרה לפגוע במקורות מודיעין ישראליים המוגדרים על-ידו כ"משתפי-פעולה", וייתכן אף כי הוא עושה לשם כך שימוש במידע המודיעיני שהוא מקבל מישראל. כלומר המודיעין הישראלי כורת את הענף עליו הוא יושב.

מבחר ציטוטים מפי ראשי מערכת הביטחון והמודיעין באותה תקופה מראים את אוזלת-היד המודיעינית, שהקלה את מלאכתם של מנגנוני הביטחון בכניסתם למועדון הטרור:

- ב-6 ביולי 1994, בראיון שהעניק קצין מודיעין ראשי דאז, תא"ל דורון טמיר לאסולין שירי **מבמחנה**, הוא קבע: "בעקבות הסכם אוסלו נוצר פער שהוא תוצאה של ההיעדרות מן השטח ונוצר קושי באיסוף אינפורמציה חשובה באינטימיות שלה."
- חודשים אחדים לאחר מכן, בינואר 1995 כבר היה הרמטכ"ל דאז, ליפקין-שחק, מוכן להודות כי: "אין לנו תשובה למתאבדים. שמונה חודשים עברו מאז שיצאנו מעזה, ויש לנו פחות ופחות מקורות מודיעין".²⁶
- בספטמבר 1995 היה ראש חטיבת המחקר באמ"ן דאז, תא"ל יעקב עמידרור יותר החלטי מקודמיו, באומר: "היכולת המודיעינית של ישראל ברצועת עזה ירדה לאפס, ומצב דומה עלול להיווצר ביהודה שומרון כשנעביר את השליטה לרש"פ".²⁷

הגברת פעילות הטרור לשם האצת תהליך המשא ומתן והשגת ויתורים

אם עלינו להצביע על הנקודה המרכזית והעיקרית בתופעת הטרור נגד ישראל לאורך תהליך המשא-ומתן עם הפלשתינים, הרי שהייתי מצביע ללא היסוס על קו המחשבה האסטרטגי של הרש"פ, שהוא: ככל שיש יותר פיגועים – כך יואץ תהליך המשא-ומתן עם הישראלים ותגדל נכונותם לויתורים מהירים. זהו צד אחד של המטבע. מצד שני, קו המחשבה האסטרטגי של ממשלת ישראל תאם בדיוק לתפישה הפלשתינית, רק בהיפוך ההבנה: פיגועי הטרור מבוצעים על-ידי גורמים פלשתיניים קיצוניים המתנגדים לתהליך השלום, ולכן יש להמשיך בתהליך ואף להאיצו, כדי לא לתת פרס לטרור.

תפישה זו של ממשלת ישראל הבהירה היטב לערפאת שהוא בדרך הנכונה. כל שעליו לעשות הוא מצד אחד – להגביר כוח, לתגבר את אימוניהם והתחמשותם של מנגנוני הביטחון שלו, תוך מתן

סיוע מסיבי ומוסווה לארגוני הטרור, ומצד שני – לבכות על שהוא "הקוזאק הנגזל" שאין בכוחותיו הדלים לפתור את הבעיה, שהיא כל-כולה ישראלית, ואם רק יתקבלו דרישותיו לפינוי שטחים, הורדת התנחלויות וכיוצא באלה, ייראה האור בקצה המנהרה.

ממשלת ישראל סייעה לו בגיבוש אסטרטגיית טרור זו. ראש-הממשלה דאז, יצחק רבין, שאל בספטמבר 1994: "אנחנו לא הצלחנו למנוע פיגועים. המשטרה הפלשתינית תצליח?"²⁸ הכרזה זו חזרה אליו כבומרנג כאשר נפגש עם ערפאת באוגוסט 1995 ותבע ממנו לפעול נגד הטרור של תנועת החמאס. ערפאת השיב: "גם אתם לא מנעתם את הטרור בעזה".²⁹ טיעון "חוסר היכולת" של ערפאת שב ועלה לאורך כל הפיגועים שבוצעו בתקופת המשא-ומתן. טיעון זה שירת היטב את שני הצדדים. לממשלת ישראל הוא נתן "כיסוי" למדיניות תהליך השלום, ולרשות הפלשתינית נתן גיבוי והצדקה לחוסר-פעולתה כנגד ארגוני הטרור ועידוד דרישותיה להגדיל את כוחותיה המזויינים ולחמשם מעבר למאושר בהסכמי אוסלו.

דרישה זו, שהיתה מלווה בדרך כלל בהשוואת כוח-אדם שעמד לרשות ישראל בשטחים מול כוחותיו "הדלים" של ערפאת, בטעות יסודה:

- ראשית, לרש"פ היה (ועדיין יש) סדר כוחות ביטחון גדול יותר ממה שהיה לצה"ל בשטחים של טרום-האוטונומיה;
- שנית, לרש"פ יש, בנוסף למנגנוני הביטחון המנופחים, גם אלפי פעילי ארגוני הפת"ח (התנזים), הפרושים בכל רחבי יו"ש ורצועת עזה.

לכן, אילו רק רצה, יכול היה ערפאת, יו"ר הרש"פ, למנוע את פיגועי הטרור או למצער יכול היה להתריע עליהם מראש. לשם כך בדיוק הוקמו מנגנוני הביטחון הפלשתיניים, בסיוע ישראלי וכלל-עולמי.

מנגנוני טרור פעילים: 2000-2003

הנתונים הבאים מבוססים על דו"ח של ממשלת ישראל מיולי 2002 הנושא את השם: **מעורבות ערפאת, בכירי 'הרשות' והמנגנונים בטרור נגד ישראל** שנערך על-ידי השר דני נווה, בעקבות תפיסתם של מסמכי שלל רבים. החלק הארי של המסמכים נמצא במפקדתו של ערפאת במוקטעה, וכן במפקדתו של ג'יבריל ראג'וב, מפקד הביטחון המסכל ביו"ש, ובמפקדתו ברמאללה של תאופיק טיראוואי, מפקד המודיעין הכללי של ערפאת. המסמכים נתפסו במרץ-אפריל 2002, במסגרת מבצע "חומת-מגן". כמו-כן מבוססים הנתונים על דו"חות אמ"ן ועל פרסומים בעיתונות הישראלית.

המדיניות הפלשתינית

לאחר כישלון השיחות המדיניות בקמפ דייוויד ביולי 2000 היה ברור לפלשתינים שישראל הגיעה לקצה גבול יכולתה בכל הקשור לויתורים מדיניים, ובעמדתה זו יש לה גיבוי מארה"ב. זה היה הזמן המתאים לערפאת והרש"פ להפעיל את נשק "יום הדין", נשק הטרור. במשך השנים האחרונות עסקו בהצגת והמחשת האידיאולוגיה העומדת מאחרי התפישה האסטרטגית שלהם – כי הטרור הוא כלי לגיטימי להשגת היעד הלאומי הפלשתיני – ובכך נתנו למעשה לגיטימציה לארגוני הטרור הפלשתיניים, במשולב עם כוחות הביטחון שלהם, לבצע פעולות טרור ולהשתמש באלימות כמרכיב מבני במאבק נגד ישראל. גורמי הרש"פ הגדירו פעולות אלה, במיוחד אלו המתקיימות בעומק ישראל מעבר לקו הירוק, כ"פעולות איכותיות" המהוות "משענת ותמיכה" לרשות הפלשתינית ולמנגנוני הביטחון שלה.

החל מספטמבר 2000 הפך הטרור, בצורה גלויה ביותר, למכשיר לקידום מטרותיו המדיניות של יו"ר הרש"פ, הן באמצעות הארגון שהוא עומד בראשו, הפת"ח (על כינויו השונים: "התנזים", "גדודי חללי אל-אקצא" ו"גדודי השיבה"), הן באמצעות מנגנוני הביטחון של הרש"פ שהוא מפקדם העליון, והן באמצעות ארגוני האופוזיציה האיסלמיים, החמאס והג'יהאד האסלאמי.

הלגיטימציה שנתן ערפאת לדרך הטרור אפשרה הן לפת"ח והן לחלק ממנגנוני הביטחון להיות לכוח הדומיננטי בפעולות הטרור נגד ישראל במהלך העימות המזוין הגלוי שהחל בספטמבר 2000.

פעילות הרש"פ בקרב ערביי ישראל

ערפאת הפעיל (במיוחד את אנשי המודיעין הכללי) בפעילות של הסתה וניסיון ליצור בקרב ערביי ישראל שדולה שתנסה לצרף אותם לפעילות האינתיפאדה. ביטוי לכך נתן ב"גילוי-דעת", מסמך הנושא לוגו של הרש"פ ו"משרד הנשיא" שפורסם ב-30 בספטמבר 2001 לרגל יום השנה לאינתיפאדת אל-אקצא, והועבר לאישים ערביים בישראל על-ידי ועדת הקישור לערביי ישראל הפועלת מלשכתו של ערפאת. עיקרו – הסתת ערביי ישראל ליטול חלק באירועים האלימים, לצד גיבורי כוחות הביטחון הפלשתיניים. גילוי-הדעת רצוף ביטויי שנאה עזים לישראל ולתושביה, המכונים "כנופיות ציוניות", "שודדי המאה העשרים", "הורגי הילדים, הנשים והזקנים", "יצרני הטרור הבינלאומי", "גונבי האדמות" ועוד כהנה וכהנה. גילוי-הדעת משקף העדר נכונות מצד הרש"פ והעומד בראשה להכיר בזכות קיומה של ישראל וחתירתם להקמת "מולדת אחת" ל"עם אחד" על אדמת "פלשתיין", שבירתה תהיה ירושלים. בגילוי-הדעת אין שביב וזכר למסרים של חתירה לשלום ולדו-קיום, לתהליך השלום, להסכמי אוסלו או אפילו לגבולות 1967.

השתתפות מנגנוני המודיעין הפלשתיניים בטרור

אינתיפאדת אל-אקצא היא העימות הפלשתיני-ישראלי הרציני ביותר מאז המלחמה נגד אש"פ בלבנון ב-1982. במשך שלוש שנים ומחצה של לחימה בעצימות נמוכה נהרגו בצד הפלשתיני כ-3,000 בני-אדם ויותר מ-20,000 נפצעו. בצד הישראלי נהרגו כ-950 בני-אדם וקרוב ל-6,000 נפצעו. האינתיפאדה מזוהה, בין היתר, בעליית כוחו של התנועה כארגון מוביל במאבק הלאומי נגד ישראל. האהדה הרבה לתנועה ומקומו הבולט מכרסמים במעמדם של שירותי הביטחון כמכשיר הכוח העיקרי של הרש"פ.

עם פריצת מעשי האלימות בצורה גלויה החלה להשתנות גם תשתית מנגנוני הביטחון הפלשתיניים. דברים שנעשו קודם בהיחבא בוצעו עתה בגלוי. עיון בתיקים של מחלקת הארגון והמנהלה ב"ביטחון הכללי" העלה כי הנהגת הרש"פ אישרה משכורות למאות ואלפי פעילים בפת"ח ובארגונים אחרים הפועלים במסגרת מחודשת מראשית 2001, בשלבה אותם ברשימת מקבלי המשכורות של "הביטחון הלאומי" למרות שבפועל הם פעלו במסגרת הסניפים המקומיים של התנועה, של גדודי חללי אל-אקצא, המודיעין הכללי, כוח 17 וארגונים אחרים בתחומי הרש"פ. שילובם בסגל העובדים של הרש"פ איפשר להם להמשיך לעסוק בביצוע פיגועים נגד ישראל מבלי להיות מוטרדים בבעיות פרנסה. באופן זה הוגדל סדר כוחות הביטחון הפלשתיני במידה נכרת.

מנגנוני הביטחון של הרש"פ, הכפופים ישירות לערפאת והמהווים גורם רב-השפעה בשטח, סייעו באופן ישיר ועקיף לתשתיות הטרור ולפעולות הטרור ברמות שונות של מעורבות. בהקשר זה חשפו המסמכים רמה גבוהה במיוחד של מעורבות בטרור מצד "המודיעין הכללי" ביו"ש, בראשו עומד עקיד (אלי"מ) תאופיק טיראווי, המקורב לערפאת. מתברר כי אנשי המודיעין הכללי עומדים בקשר הדוק עם תשתיות הטרור של הפת"ח / גדודי חללי אל-אקצא / תנועה, ולעיתים, כמו בגינין, אף עם אלה של הגייהאד האסלאמי והחמאס, ולא אחת הגישו להם סיוע מעשי. במקביל, המודיעין הכללי ושאר מנגנוני המודיעין עקבו, גייסו, דיווחו ותחקרו את המעורבים בטרור, אך זה היה לצורכי "הצגה" כלפי הגורמים הבינלאומיים שלחצו על ערפאת לפעול נגד הטרור. מכל מקום, בחומר הרב והמגוון שנאסף על ידם לא נעשה כל שימוש סיכולי. להיפך.

להלן דוגמאות אחדות מתוך אותו דו"ח ממשלה:

1. מסמך שלל של "המודיעין הכללי" באזור גינין המחיש כי הפת"ח ומנגנוני המודיעין של הרש"פ מקיימים בגינין שיתוף-פעולה מבצעי עם הגייהאד האסלאמי והחמאס, שיתוף-פעולה חוצה ארגונים ומנגנונים. פעולת ההתאבדות בעפולה ב-27 נובמבר 2001 היתה ביטוי מובהק לכך. על-פי המסמך, אחד משני המתאבדים שהשתתפו בפעולה היה איש "המודיעין

- הכללי" שגויס על-ידי סגן ראש המודיעין המסכל בגינין. לפעולה זו נטלו אחריות, במשותף, הג'יהאד האסלאמי וגדודי חללי אל-אקצא;
2. השתתפות פעילה של אנשי המודיעין בפיגועים על תקן של חברים בגדודי אל-אקצא;
 3. רכש אמצעי לחימה והעברתם לארגוני הטרור באמצעות אמבולנסים;
 4. הפצת הוראות להכנת חומרי נפץ. במסמך שנמצא במשרדי מנגנון "הביטחון הכללי" מופיע פירוט חומרים כימיים להכנת חומרי נפץ: אשלגן, דשן כימי, גופרית, גרפיט וכן נפצים. סמוך למסמך נמצא שק של חנקת האשלגן.
 5. הימנעות מסיכול פיגועים שעליהם יש למנגנונים מידע מוקדם: מהמסמכים עולה בבירור כי לא נעשו שום מאמצים או ניסיונות לסכל פיגועים, גם לא פיגועי התאבדות בשטח ישראל אודותם הגיע מידע מוקדם לידי המודיעין הכללי ומנגנוני הביטחון האחרים. בכך מאפשרים מנגנוני הביטחון הפלשתיניים את פעילות הטרור השוטפת של הטרוריסטים מכל הארגונים, ללא כל הפרעה.
 6. העברת התראות לטרוריסטים: על-פי קובץ שנמצא במחשב עולה כי מנגנון המודיעין הכללי העביר התראות לאלה המבוקשים על-ידי ישראל, וכי היו להם נהלים קבועים ומסודרים להעברתן, כמו התראה על עצם ההימצאות ברשימת מבוקשים שהעבירה אליהם ישראל, או התראות מיידיות, כמו הימצאות באוויר של מסוקי ח"א.
 7. הימנעות ממעצר טרוריסטים שמצאו מחסה בשטחי הרש"פ, כאלה שכבר ביצעו פיגועי הרג וגם כאלה שהוגדרו על-ידי ישראל כ"פצצות מתקתקות": טרוריסטים שביצעו פיגועי הרג בשטח ישראל נמלטו למקומות מגוריהם בשטחים מבלי שנעשה ניסיון כלשהו מצד ארגוני הביטחון הפלשתיניים לעוצרם או למנוע מהם ניסיונות פיגוע נוספים; טרוריסטים בעלי פוטנציאל לביצוע פעולות התאבדות לא רק שלא נעצרו אלא, לעיתים, כשהיה למנגנוני המודיעין מידע, הם העדיפו להתעלם, או אף לסייע.
- שלושת מנגנוני המודיעין של הרש"פ – "הכללי", "המסכל" ו"המיוחד" – היו חוד החנית של כל גופי הביטחון הפלשתיניים באינתיפאדת אל-אקצא, הובילו את הסיוע הישיר והעקיף לטרור ואף השתתפו בו בפועל, כפי שמתברר משלושה מסמכי שלל מייצגים מתוך אלפי מסמכים שנתפסו ורוכזו בדו"ח. להלן תמציתן:
- **מסמך מספר 1:** בסקירה מפורטת של המודיעין הכללי מ-4 בפברואר 2002 אודות הנעשה באזור ג'נין, נמסר כי באזור מתקיים שיתוף-פעולה בין תנועת החמאס והג'יהאד האסלאמי לבין מנגנוני המודיעין; החמאס והג'יהאד האסלאמי חדרו למנגנוני המודיעין בג'נין באמצעות תשלומי כספים; במסמך מפורטים שמות אנשים המשתייכים למודיעין הכללי ולביטחון המסכל הפועלים עבור החמאס והג'יהאד האסלאמי. ג'ימאל סויטאת, סגן ראש הביטחון המסכל בג'נין, נוהג לדווח לאחראי הג'יהאד האסלאמי על מועדי מעצרים ועל שמות מבוקשים; יחד עם קצין נוסף בביטחון המסכל, סויטאת רוכש אמצעי לחימה עבור הג'יהאד האסלאמי והחמאס, והם המקור למרבית כלי-הנשק שבידי ארגונים אלה באזור ג'נין.
 - **מסמך מספר 2:** מסמך מפורט של מינהל המודיעין הכללי במחוז טול-כרם מה-6 בפברואר 2002, ממוען אל תאופיק טיראווי, עוסק בתשתית הטרור של הפת"ח והתנזים במחוז טול-כרם. בדו"ח נאמר כי חוליית זיאד דעאס, אחת משלוש החוליות של הפת"ח/התנזים בתשתית הטרור המקומית, היא זו שתכננה ותיאמה את "פעולת-חדרה" (פיגוע ההרג בטקס בת-המצווה ב-17.1.2002). ראש המודיעין הכללי במחוז טול-כרם מציין כי פעולות חוליה זאת הינן "איכותיות ומוצלחות". הוא מוסיף, כי "אנשיה מקורבים אלינו [קרי, אל המודיעין הכללי] ומקיימים עימנו קשרים תמידיים והדוקים". שתי חוליות נוספות בתשתית הטרור של פת"ח/תנזים בטול-כרם עומדות בקשר עם מרואן ברגותי, ראש התנזים ביו"ש, אשר מעורב במאבקי כוח נגד מנגנוני המודיעין ומנסה להעמיק השפעתו בקרב תשתית הטרור של טול כרם. יש לציין במיוחד את הקשרים ההדוקים של אנשי התנזים עם מנגנוני הביטחון הרשמיים.

- **מסמך מספר 3:** ב-27 במרץ 2002 עצר מחסום צה"ל דרומית לרמאללה **אמבולנס** ובו מבוקש, חגורת נפץ ואמצעי לחימה. נהג האמבולנס הודה בחקירתו כי אמצעי הלחימה נמסרו לו על-ידי מחמוד טיטי, מפעילי התנזים הבכירים בשומרון, מקורב למרואן ברגותי, משולב בביטחון המסכל ומעורב בפיגועי ירי ומטעני חבלה באזור שכס. נמסרו לו לשם העברתם לפעילי תנזים ברמאללה. מסמך של הביטחון הכללי מ-27 במרץ 2002 מדווח על הפרשה לתאופיק טיראווי, תוך העלאת סברה שמדובר בפיברוק ישראלי. אולם במסמך מצוין בכתב-יד: "המידע מצביע על כך שמאחורי העניין עומד אל טיטי, מהביטחון המסכל", אשר דרכו משולמים 50 אלף ש"ח כמענקים לחוליות של הביטחון המסכל.

השתתפות מנגנוני הביטחון הפלשתיניים בטרור

השתתפותם של כוחות הביטחון הפלשתיניים בפעילות הטרור והלחימה היתה מדורגת. קל יותר היה להפעיל את אלה שאינם לובשי מדים, קרי מנגנוני המודיעין לסוגיהם, היות וכוחות אלה לא בלטו בשטח, קשה היה לזהותם כאנשי ביטחון, וכשפעילותם היתה נחשפת לעיני מצלמות הטלוויזיה או העיתונאים הם לא זוהו כאנשי הרש"פ הרשמית. זה כל מה שהיה חשוב לערפאת בבואו להיתמם או להכחיש מעורבות של כוחותיו הרשמיים בסיוע לטרור ההולך וגואה.

את תקופת הלחימה, המכונה בפי הפלשתיניים אינתיפאדת אל-אקצא, שהחלה בספטמבר 2000 וסופה טרם נראה, ניתן לחלק לשתי תקופות: מתחילתה ועד "חומת מגן" במרץ 2002, ומרץ-אפריל 2002, ועדיין.

בעשרים וחמשת החודשים שעד "חומת מגן", לא זו בלבד שכוחות הביטחון הפלשתיניים לא ניסו להשיב את הסדר על כנו, אלא שהפכו מעורבים יותר ויותר בלחימה. אולם בשלב הראשוני של הלחימה הדבר נעשה על בסיס אישי בלבד. שוטרים ואנשי ביטחון פלשתיניים היו אנשי ביטחון לובשי מדים בזמן משמרתם ואנשי טרור ללא מדים בסיומה.³⁰ הפגנות האלימות בראשית האינתיפאדה היו חלק מהאסטרטגיה של הרש"פ – להציג את המשבר עם ישראל כתגובה של התפכחות וזעם של העם הפלשתיני הסובל תחת כיבוש. **ערפאת נמנע אפוא מלהורות לכוחות הביטחון (לובשי המדים) לפעול נגד הפגנות האלימות של עמו.** ההחלטה למנוע מכוח הביטחון הלאומי (כב"ל), המונה כ-14,000 לוחמים, מלהשתתף בלחימה שזה עתה החלה עוררה זעם בקרב הציבור הפלשתיני, ובמיוחד בקרב אנשי הפת"ח, אשר התמרמרו על תרומתו המזערית של הכב"ל ללוחמה. עם הסלמת הלוחמה ומותו של תהליך השלום גבר הלחץ על הכב"ל להשתתף באופן פעיל בלחימה. ערפאת זקוק היה למנגנון אשר יאפשר לחברי כוחות הביטחון לשרת את העניין הפלשתיני, אך ללא ויתור על אופייה העממי למראית-עין של האינתיפאדה. הוא גם הבין כי מנגנון כזה נחוץ כדי להקל על התסכול והתרעומת בקרב חייליו.

כך הוקם בחודשים אוקטובר-נובמבר 2000 גוף חדש המתקרא **הגדודים של חללי אל-אקצא**. ארגון זה הוא בעצם אוסף של כנופיות מזוינות המונה כמה מאות אנשים ופועל בעיקר במחנות הפליטים של יו"ש ורצועת עזה. הארגון מאפשר לאנשי כוחות הביטחון, לובשי המדים בעיקר, להשתתף בהתקפות טרור מבלי להפליל את הכוחות הצבאיים הרשמיים. מאות מאנשי הכב"ל, הביטחון הכללי, המשטרה האזרחית וכוח 17 – יחידות המשטרה הפלשתינית – משתתפים באופן פעיל בפעולות הטרור של גדודי חללי אל-אקצא. מחמוד דמארה, מפקד כוח 17 ביו"ש הוא אחד המפקדים הבכירים של גדודי אל-אקצא. עם התקדמות האינתיפאדה על ציר הזמן, עולים כוחו וחשיבותו של גוף זה, ששם לו למטרה את המאבק המזויין ללא פשרות נגד ישראל. אנשי אחראים למאות התקפות טרור מאז הקמתו, הכוללות בין השאר: מארבים, צליפות, ירי מרגמות והנחת מטעני חבלה.³¹ לוחמי גדודי אל-אקצא משמשים גם כמקשרים בין כוחות הביטחון של הרש"פ לבין החמאס והג'יהאד האסלאמי, ומאפשרים לרש"פ להכחיש האשמות של תמיכה בקבוצות טרור.

הקמתם של גדודי אל-אקצא הפכה את הממסד הצבאי/ביטחוני הפלשתיני למסובך עוד יותר ממה שהיה. גם חברי הנהגה בכירים ברש"פ, החברים במעגל הקרוב של ערפאת, אינם מסוגלים להבין את שרשרת הפיקוד ומערכת הקשרים, הצירופים והנאמנויות הקיימת בתוך הממסד הביטחוני

של הרש"פ. פלשתינים רבים המעורבים בפעילות הטרור נגד ישראל משתייכים לשני ארגונים או יותר. לדוגמא, איש כוח 17 יכול להיות קשור וחבר בתנזים ולבצע פעולות טרור בשם ובשליחות גדודי אל-אקצא בעת ובעונה אחת. ככל שהתקדמה האינתיפאדה הלכה וגברה הפופולריות של המיליציות העממיות. רבים מלובשי המדים חצו את הקווים והצטרפו למיליציות ככוח פעיל, מבלי לוותר על תפקידיהם הרשמיים מעניקי המשכורת. הם הביאו עמם את כלי נשקם ואת מיומנותם, כלוחמים שעברו אימוני לחימה מתקדמים. אלפי מועסקים של כוחות הביטחון, בעיקר ברצועת עזה, הם גם אנשי מיליציה.

כוחות הביטחון הפלשתיניים הם מן המגזרים הבודדים בממסד הפלשתיני שעדיין מקבלים משכורות באופן סדיר. כל עוד ערפאת יכול לשלם משכורות לחייליו – מובטחת לו נאמנותם של לובשי המדים. אי-יכולת לשלם משכורות למנגנוני הביטחון יכולה להוביל להתפרקות מוחלטת של המסגרות הרופפות שעוד נותרו, ולהבריחם רשמית אל חיקן החמים והמרופד בכספים של תנועות הטרור האיסלמיות.

לאחר "חומת מגן"

התקופה השנייה, שתחילתה ב-29 במרץ 2002 עם פתיחתו של מבצע "חומת מגן", נמשכת עד לעצם היום הזה. תחילתה במתקפה רבתי של כוחות צה"ל על כל מעוזי הטרור הפלשתיני, תוך התעמתות עם מנגנוני הביטחון הפלשתיניים, ובראשם מנגנוני המודיעין הראשיים. התוצאה – צה"ל שולט היום בכל הערים הפלשתיניות ובכל מעוזי הטרור, שעיקרם במחנות הפליטים. זאת באשר ליו"ש. ורצועת עזה – צה"ל לא כבש אותה מחדש, והיא נצורה הן על-ידי הגדר האלקטרונית שמסביבה והן על-ידי כוחות צה"ל הפועלים תדיר בעומק מעוזי הטרור ברצועה.

לתקופה זו שני מאפיינים בולטים בכל הקשור בכוחות הביטחון הפלשתיניים – "הסרת המסכה" ו"הסרת הכפפות":

א. "הסרת המסכה": התפוגגות אמינותם של סיפורי ערפאת, שנמכרו בעבר בעיקר לגורמים דיפלומטיים זרים, כמו ארה"ב, האיחוד האירופי ואחרים, כאילו הטרור נעשה רק על-ידי גורמים איסלמיים קיצוניים וכאילו לרש"פ אין שליטה על כך. היום ברור לכל שמנגנוני הביטחון הפלשתיניים הם לא רק סיעיני טרור, אלא גם משתתפים פעילים בביצועו.

ב. "הסרת הכפפות": היינו, כל מגבלה שהוטלה על מנגנוני הביטחון הפלשתיניים בעבר, בין אם על-ידי המפקדים המקומיים ובין אם בפקודתו הישירה של ערפאת לגבי שימוש בסוגי הנשק במאבק האלים נגד ישראל – הוסרה. כעת הכול מותר: מתאבדים בישראל ובשטחים, מטעני חבלה בצירים נגד צה"ל ונגד כל מי שנראה ישראלי, פצצות מרגמה במאות, טילי קסאם-1 וקסאם-2, ירי בצירים וירי של מתאבדים במקומות הומי אדם. הרג לשם הרג. והכל בשם הטרור, שקודש על-ידי ההנהגה הפוליטית והדתית של הפלשתינים.

במקביל למסמכי השלל הרבים שנפלו בידי ישראל במהלך המבצע ולאחריו, החלו להתקבל ממצאים מחקרתיים של גורמי הטרור שנעצרו מאז המבצע וממשיכים להיעצר עד עצם ימים אלו. מהמידע שהצטבר נחשפה בברור מעורבותם של רבים מאוד מבכירי הרש"פ, ובראשם ערפאת ומנגנוני הביטחון המסועפים שלו, בפעילות טרור ישירה ועקיפה. הבחירה האסטרטגית של ערפאת בדרך הטרור כדי להשיג את יעדיו המוצהרים, תורגמה לשפת המעשה בכך שהוא ובכיריו תרמו קודם כל לגיבוש הרובד הרעיוני/אידיאולוגי ונתנו לגיטימציה לטרור כמרכיב חשוב ביותר במאבק נגד ישראל. במקביל, באישור אישי של ערפאת ניתן מימון שוטף לתשתיות הטרור, לרבות ביצוע פיגועי הרג קטלניים בשטח ישראל.

התרשים מראה כי הרש"פ והיו"ר שלה הם הגורם המרכזי המתאם את פעולות הטרור נגד ישראל. נכון וידוע שלארגונים האיסלמיים זרוע מדינית (לכל ארגון), היושבת מחוץ לשטחים ומעבירה הנחיות לארגונים בשטחים. אולם ללא הסכמה ואישור של יו"ר הרש"פ לא היה מתאפשר לארגונים אלה לבצע את פעילות הטרור שהם מבצעים. שיטת "הדלת המסתובבת" היא המצאה ייחודית של ערפאת ואנשיו. עצירת טרוריסטים, פעילים או פוטנציאליים, ושחרורם כשהזמן

מתאים לביצוע פיגועים. השליטה על הטרור וגובה להבותיו היתה ונשארה של ערפאת, וזרוע הביצוע שלו הם מנגנוני הביטחון והמודיעין של הרשות.

בחקירת מחבלים ומבוקשים שנשבו תוך כדי לחימה והשתלטות על מוקדי טרור פלשתיני, התברר שחלק גדול מהם משתייכים לכוחות הביטחון הפלשתיניים. במהלך החקירות התבררו העובדות שהיו כבר ידועות לגורמי המודיעין הישראליים – שהמסרים המועברים לפלשתינים על-ידי מוסדות החינוך הפלשתיניים, אמצעי המדיה הפלשתיניים, גורמי הדת לסוגיהם ואומי השאהידים של ערפאת, הביאו להעמקת השנאה ולליבו יצרים. התוצאה היתה מעורבות הולכת וגדלה של פלשתינים המוכנים לבצע מעשי התאבדות. בולט בהקשר זה איש המודיעין הכללי שנעצר במחנה הפליטים ג'נין, עבד אלכרים עוויץ, אשר השתייך גם לתנזים/פת"ח כפעיל בכיר והוביל פיגועי הרג המוני בישראל. לפי דבריו הוא **חש צורך לפעול ולהפעיל אחרים ב"רוח הדברים" של ערפאת ומרואן ברגותי**.³²

מצב מנגנוני הביטחון הפלשתיניים – פברואר 2004

בבואנו לסקור את מצב מנגנוני הביטחון הפלשתיניים היום עלינו לעשות הפרדה ברורה בין יו"ש לבין רצועת עזה, בשל השוני בפעילות צה"ל בשטחים אלה, שוני הנובע מיכולת הסיכול של פעילות הטרור. היות ורצועת עזה מוקפת גדר אלקטרונית המהווה מכשול מבצעי, יכולתם של הטרוריסטים לבצע פיגועים מחוץ לתחומי הרצועה שואפת לאפס. בכל תקופת הפעלת הטרור המסיבי נגד ישראל, החל מספטמבר 2000, לא הצליחו המחבלים, בסיוע כוחות הביטחון הפלשתיניים, לבצע פיגוע בישראל.

שונה המצב ביו"ש, שם בינתיים קיימת גדר הפרדה אלקטרונית חלקית, אולם השטח נותר פרוץ ברובו למעבר אדם ורכב, ומכאן יצאו עד כה כל פיגועי המתאבדים לתוככי ישראל.

המצב ביו"ש

התגברות פיגועי הטרור לרמה בלתי-נסבלת – תחילה בסיוע מנגנוני הביטחון הפלשתיני ובהמשך על ידי אנשיהם ממש (ובראשם גופי המודיעין וכוח 17) – הביאה בסופו של דבר להחלטה לגייס מילואים ולצאת בסוף מרץ 2002 למבצע "חומת מגן", בו נותצו מעוזי הטרור הפלשתיני בערי הגדה ובמחנות הפליטים שלה. מאז ועד לעצם ימים אלה צה"ל שולט שליטה מלאה בכל הערים הפלשתיניות ביו"ש, למעט יריחו. השליטה מתקיימת באמצעות "סגרים", עוצר המוטל על התושבים, וסריקות מתמידות במרכזי הטרור הידועים ובמחנות הפליטים.

באשר למנגנוני הביטחון – מה ששרד מהם הוא שמם בלבד. המנגנונים נמצאים בתהליך קריסה, חלק ממפקדיהם הבכירים נהרג, נשבה, או נמצא במצור במוקטעה של ערפאת, כדוגמת המבוקשים תאופיק טיראווי, מפקד המודיעין הכללי ביו"ש, מפקדי כוח 17, מפקד הפת"ח חוסיין אל-שייחי ואחרים. שרדו בעיקר לובשי המדים – המשטרה הכחולה – שחלקים ממנה עדיין פעילים בתחומי סדר וחוק בעיקר במרכזי הערים. לוחמי הכב"ל לא פורקו ממשקם - חלקם נמצא במחנות בערים ואילו המבוקשים נמצאים במקומות מסתור. מרבית אנשיהם של מנגנוני המודיעין למיניהם מחוברים לארגוני הטרור השונים, הממשיכים לנשום ולבעוט, ונטמעים באוכלוסייה.

הארגון המוביל את הטרור מתחומי יו"ש הינו עתה גדודי חללי אל-אקצא, שהוא כפי שצינו, אותה הגברת בשינוי אדרת, ואנשיו הם ריכוז של אנשי מנגנוני המודיעין, הביטחון המסכל, ופת"ח/תנזים.

דוגמא בולטת לכל התהליך של מעורבות מנגנוני הביטחון הפלשתיניים ניתן לקרוא בעיתון ידיעות אחרונות מ-22 לינואר 2003, בידיעה לפיה נעצר פעיל חמאס בכיר בשם פלאח נדא שהפעיל חוליה שבנתה טילי קסאם שהיו מיועדים לירושלים. פלאח נדא היה ידוע לשב"כ הישראלי, ונעצר מספר פעמים מאז 1996 על-ידי הביטחון המסכל הפלשתיני לבקשת ישראל – ובכל פעם שוחרר בשיטת "הדלת המסתובבת" – היינו, ברגע שהזמן נאות לביצוע פיגועים. נדא היה מעורב בלינץ' ברמאללה באוקטובר 2000, היה מפעיל של "חוליות סילוואן" שביצעה את הפיגועים שגרמו ל-35 ישראלים

הרוגים: בקפה "מומנט", "שפילד קלאב" ובקפיטריה של האוניברסיטה העברית, וכעת הוא המפעיל של חוליית הקסאם שנלכדה. בכל פעם שנעצר על-ידי המודיעין המסכל של הרש"פ, לאחר דרישה חד-משמעית של ישראל – שוחרר וחזר לפעילות טרור אינטנסיבית.³³

המצב ברצועת עזה

כאן המצב שונה לחלוטין. רצועת עזה לא נכבשה מחדש על-ידי כוחות צה"ל. מנגנוני הביטחון הפלשתיניים בעזה לא נלחמו חזיתית עם צה"ל, כפי שהיה ביו"ש. רצועת עזה נחשבת למעוז הארגונים האיסלמיים הקיצוניים, ובמיוחד החמאס. כאן, כזכור, קיימים מנגנוני ביטחון התואמים בדיוק לאלה שבגדה. למרות היותם תומכי טרור עקיף וישיר, הם נמצאים בעמדת נחיתות כוחנית מול הארגונים האיסלמיים. ברבים מהמקרים והתקריות בעבר הושפלו כוחות הביטחון בפני החמאס, ללא תגובה מצדם.

מנגנוני הביטחון חיים וקיימים. הם חווים את נחת זרועם של כוחות הביטחון של ישראל, אך ממשיכים להתקיים במתכונתם המקורית. לשם המחשה, בשנת 2002 בוצעה פעילות על-ידי חטיבת "גבעתי" של צה"ל (הפועלת ככוח ההלם כנגד מעוזי הטרור ברצועה), לחימה מגוונת שכללה 160 מבצעים בעומק השטח הפלשתיני ברצועת עזה. **טרור המתאבדים אינו אפקטיבי ברצועת עזה.** כאן הטרור השולט הוא ירי מרגמות על ישובים ישראלים ברצועה וירי טילי קסאם על ישובים ישראלים מעבר לקו הירוק, וכן מטעני חבלה לאורך הצירים ברצועה.³⁴

על אף שפעולות העומק של צה"ל בשטח הפלשתיני ברצועת עזה הפכו שגרתיות כמעט, עדיין מרחפת באוויר הציפייה לפעולה גדולה שתיערך במקביל בכל ערי הרצועה, בדומה למבצע "חומת מגן" שנערך בערי הגדה. בפקוד הדרום של צה"ל מתגאים בעובדה שאף מחבל לא הצליח לחדור עד כה מבעד לגדרות שמקיפות את הרצועה כדי לבצע פיגועים בישראל, אבל לכולם במערכת הצבאית נראה כי בסופו של דבר לא יהיה מנוס מפעולה נרחבת, שיעדיה יהיו ראשי החמאס וארגונים נוספים ברצועת עזה. הפעולה תתבצע כנראה בתגובה ל"מגה-פיגוע" שעלול להתרחש בישראל. או אז ההתנגשות החזיתית בין כוחות צה"ל למנגנוני הביטחון הפלשתיניים ברצועה, השותפים לפעילות הטרור, תהיה בלתי-נמנעת. במקרה כזה יש להניח שגורלם של מנגנוני הביטחון ברצועה לא יהיה שונה ממצב כוחות הביטחון הפלשתיניים ביו"ש.

בחודש ינואר 2003 גבר ירי המרגמות וטילי הקסאם של המחבלים הן על ישובים ישראלים ברצועת עזה והן על ישובים בנגב המערבי, לרבות העיר שדרות. כתגובה התגברו פעולות צה"ל בעומק השטח הפלשתיני. יחד עם זאת עלו שתי אופציות נוספות לטיפול בטרור מהרצועה: האחת, ליצור אזור ביטחון ברצועה להרחקת טווח הטילים, והשנייה להשתלט על הרצועה.³⁵

נכון להיום (פברואר 2004) אף אחת מן האופציות הנזכרות לעיל לא מומשה, ופעילות צה"ל ממשיכה להיות נקודתית: שילוב של פשיטות קרקעיות ופעולות סיכול נגד המחבלים או מנהיגיהם. יש לציין שמפעלי ייצור התחמושת בעזה עדיין קיימים ומייצרים במלוא עוצמתם: בעיקר טילים (קסאם וני"ט), פצצות מרגמה ומטעני חבלה וחומרי נפץ. (הנשק עצמו מוברח דרך המנהרות ברפיח בעיקר.)

לסיכום,

לשאלה שנשאלה בבסיס המחקר – "האם מנגנוני הביטחון הפלשתיניים נבנו מלכתחילה כמנגנונים שייעודם העיקרי הוא להוות גופים תומכי טרור בשלב ראשון ולוחמי טרור פעילים בהמשך, כך שיהיו כלי מרכזי להשגת היעד האסטרטגי של הרשות הפלשתינית, היינו, מימוש בדרך הטרור של היעדים המדיניים שלה" – לשאלה זו ניתנה תשובה חיובית חד-משמעית: הקמת מנגנוני הביטחון, העצמתם, ציודם ואימוניהם תוך הפרה בוטה של הסכמי אוסלו, מצביעים על אסטרטגיה לטווח ארוך.

למן 1994 ועד 2000 – לא די שמנגנוני הביטחון לא ביצעו את התפקידים לשמם הוקמו, היינו – מאבק בטרור – אלא היפוכו של דבר: הם נטו יותר ויותר לכיוון פעילות טרור, החל מהעלמת עין

ומתן מטרייה ביטחונית למחבלים וסיוע שבשתיקה, דרך סיוע מוסווה במדים ובלעדיהם, ועד להשתתפות פעילה וגלויה משנת 2000 ועד היום.

השלבים הבולטים בהתפתחות זו הם :

1. יצירת תופעת ערי המקלט, בחסות ובהגנה של מנגנוני הביטחון הפלשתיניים.
2. פיתוח התנזים כזרוע חמושה של הפת"ח, וחימושו באמצעות הנשק של כוחות הביטחון.
3. מדיניות "הדלת המסתובבת" של כוחות הביטחון: עצירה של טרוריסטים (בשל דרישת ישראל), ושחרורם המידי בדיוק בזמן נאות להמשך פעילותם הטרוריסטית.
4. פגיעה בחיילי צה"ל בעת ביצוע סיורים משותפים של שני הצדדים.
5. איוש מחבלים בעבר ובהווה במסגרת מנגנוני הביטחון הפלשתיניים.
6. אי-סיכול פיגועים על-ידי מנגנוני המודיעין, למרות מידע שנמסר להם על-ידי השב"כ, ויתירה מזאת – מתן התראות לנוגעים בדבר.
7. רדיפה עד חורמה של מקורות המודיעין הישראליים בשטחים, למרות שמידע זה בא לסייע לרש"פ בלחימתה, כביכול, בארגוני האופוזיציה האיסלמיים.
8. לחימה יזומה נגד צה"ל באירועי "מנהרת הכותל" בספטמבר 1996.
9. אירועי יום "אל-נכבה" במאי 2000 – פעילות אלימה נגד צה"ל מצד מנגנוני הביטחון הפלשתיניים.
10. השתייכות גלויה למנגנוני הביטחון ולארגוני טרור בו-זמנית.

התמונה המתבררת מלימוד מסמכי השלל, דו"חות ממשלתיים וצבאיים, חקירת טרוריסטים ומבוקשים והצהרות בכירי הרש"פ – היא של סיוע גלוי והשתתפות פעילה בטרור של אנשי מנגנוני הביטחון, המקבלים משכורתם מן הרשות ומשתתפים בפעילות טרור ללא חשש. סיוע, עידוד, השראה ומימון שוטף ניתנים להם מיו"ר הרש"פ ובכיריה, מאנשי דת, ממערכות החינוך ומהתקשורת הפלשתינית.

המסקנה המתבקשת היא כי למרות ההצהרות שהושמעו בהסכמי אוסלו, מלכתחילה לא היתה כוונת ערפאת והפלשתינים להגיע ליחסי שלום עם ישראל, ומנגנוני הביטחון הרבים, שמטרתם המוצהרת היתה לחימה בטרור – הוקמו כדי לשמש כלוחמי גרילה וכתשתית צבאית. יעדיה האסטרטגיים ארוכי הטווח של הרש"פ, שאנשיה הם אותם אנשים והאידיאולוגיה שלה היא זו המופיעה באמנה הפלשתינית 3 שנים לפני מלחמת ששת הימים, הם: **הקמת מדינה פלשתינית אחת בין הים לבין נהר הירדן על חורבותיה של מדינת ישראל.**

להערכת, למרות מצב הלחימה הקיים היום בין הרש"פ לבין ישראל, אין קונצנזוס בישראל לגבי יעד פלשתיני זה, אם כי יותר ויותר מצטרפים להבנה זו. לדעתי זוהי נקודה חשובה לעבודת מחקר רחבה נוספת, ויש ליתן עליה את הדעת בעתיד.

הערות

- 1 **קובץ ערב ישראל מס' 3-4** בעריכת יהושפט הרכבי, הפרק החלטות המל"פ, עם עובד, ירושלים, יולי 1970, עמ' 19-20.
- 2 המידע על יחידות הרש"פ, מבנה וארגון, הוצא ממקורות רבים: דו"חות אמ"ן מחקר 1993-1994, המאזן הצבאי לשנים 1999-2000 בעריכת שלמה ברון ויפתח ספיר, הוצאת MIT Press, לונדון 2000; המאזן הצבאי של IISS לשנת 2000-2001 בהוצאת International Institute of Strategic Studies, לונדון; העיתונות היומית.
- 3 אלכס פישמן ורון לשם, "אנו נתנו להם רובים", **ידיעות אחרונות**, 6.2.2001.
- 4 **הארץ**, 24.5.2001; **ג'רוזלם פוסט**, 24.5.2001.
- 5 **קול העיר**, 24.11.2000; **ידיעות אחרונות**, 16.2.2001.
- 6 על התפתחות התנזים: **הארץ**, 11.12.2000 ו-28.2.2001; רוני שקד, "הצבא החדש של ערפאת", **ידיעות אחרונות**, 27.7.2001; Gal Luft, "The Palestinian"; MERIA, Dec. ("Military Performance and the 2000 Intifada", (Vol. 4, 2000).
- 7 מתוך **אל-שארק אל-אוסאת**, 29.7.2001. צוטט במהדורה מיוחדת PA של המכון לחקר התקשורת של המזה"ת מספר 247 מיום 30.7.2001.
- 8 Gal Luft, "The Palestinian Security Forces: Between Police and Army", The Washington Institute for Near East, Washington DC, 1998, pp. 25-28.
- 9 דני נווה, **מעורבות ערפאת, בכירי הרשות והמנגנונים בטרור נגד ישראל**, הוצאת ממשלת ישראל יולי 2002, עמ' 24-25.
- 10 **מעריב**, 14.4.1995
- 11 **הארץ**, 24.1.1995
- 12 **הארץ**, 14.4.1995
- 13 הערכת אמ"ן, מחקר, 30.4.1995; **הארץ**, 29.4.1994 ו-18.4.1995; **מעריב**, 24.4.1994 ו-24.4.1995.
- 14 ברגמן רוני, והרשות נתונה - התיקים הסודיים של ערפאת, כך הפכה הרשות הפלשתינית לפס ייצור של שחיתות וטרור, הוצ' ידיעות אחרונות, ספרי חמד, ת"א, 2002, עמ' 22.
- 15 Christopher Barder, Oslo's Gift of "Peace": The Destruction of the Israel's Security, ACPR Publishers, Israel, 2001, p.46
- 16 **מעריב**, 17.11.1994
- 17 ש.ם.
- 18 **הארץ**, 24.5.2001; **ג'רוזלם פוסט**, 24.5.2001
- 19 **הארץ**, 22.5.1995
- 20 ציטוט בתוך **ידיעות אחרונות**, 17.11.1993
- 21 Abas, M. (Abu Mazen), **Through Secret Channels, The Way to Oslo**, UK: Grant Publishers, 1996, p. 68.
- 22 שמעון פרס, **המזרח התיכון החדש**, סטימצקי 1995, עמ' 88.
- 23 **הצופה**, 19.9.1994
- 24 **מעריב**, 4.5.1995
- 25 **ידיעות אחרונות**, 27.1.1995
- 26 **הארץ**, 24.1.1995

הארץ, 13.9.1995	27
ידיעות אחרונות, 19.9.1994	28
הארץ, 16.8.1995	29
הארץ, 11.12.2000 ; ג'רוזלם פוסט, 2.11.2000	30
רוני שקד, ידיעות אחרונות, 21.7.2001	31
דני נווה, שם, עמ' 9.	32
ידיעות אחרונות, 21.1.2003	33
עמיר רפפורט, "הטרור ברצועת עזה", מעריב, 17.1.2003.	34
שם.	35

מרכז אריאל למחקרי מדיניות • Ariel Center for Policy Research (ACPR)

NATIV

נתיב

<http://nativ.cc>

• www.acpr.org.il

• ariel.center@gmail.com